

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК

УДК 657.631.6

DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2024-1-8>

Стоєв В.Л.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту імені Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

Коваленко О.В.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту імені Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

Ткаченко Є.Ю.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту імені Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

Stoiev Volodymyr

Candidate of Sciences (Economics), Docent,
Associate Professor at the Department of Information Economics,
Entrepreneurship and Finance
Yuriy Potebnia Engineering Educational and Scientific Institute of
Zaporizhzhia National University

Kovalenko Olena

Doctor of Sciences (Economics), Professor,
Professor at the Department of Information Economics,
Entrepreneurship and Finance
Yuriy Potebnia Engineering Educational and Scientific Institute of
Zaporizhzhia National University

Tkachenko Yelizaveta

Candidate of Sciences (Economics), Docent,
Associate Professor at the Department of Information Economics,
Entrepreneurship and Finance
Yuriy Potebnia Engineering Educational and Scientific Institute of
Zaporizhzhia National University

АНАЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ В АУДИТОРСЬКІЙ ПРАКТИЦІ ЯК ПОТЕНЦІАЛ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

ANALYTICAL TOOLS IN AUDITING PRACTICE AS A POTENTIAL FOR ENSURING ECONOMIC EFFICIENCY

Розглянуто підходи до використання потенціалу аудиторських фірм та аудиторів для проведення економічного аналізу та напрацювання стратегічних рішень для підвищення ефективності діяльності підприємств, установ і організацій місцевого самоврядування та державних установ і організацій. Визначено, що виконання завдань з управління та забезпечення розвитку економіки регіону в цілому неможливо без

отримання релевантної інформації щодо становища та динаміки розвитку суб'єктів господарювання, напрацьованої системи аналізу такої інформації. Запропоновано підходи до створення системи економічного аналізу шляхом вибіркового аналітичного обстеження суб'єктів господарювання регіону та аналізу і узагальнення отриманої інформації так і шляхом прийняття участі у розробці та створенні загальної системи інформаційної взаємодії між суб'єктами господарювання та регіональними та місцевими органами влади.

Ключові слова: аудит, державні фінанси, економічний аналіз, економічна ефективність, місцеві фінанси, управління економікою.

Approaches to using the potential of audit firms and auditors to conduct economic analysis and develop strategic solutions to increase the efficiency of enterprises, institutions and organizations of local self-government and state institutions and organizations are considered. It was determined that the performance of management tasks and ensuring the development of the economy of the region as a whole is impossible without obtaining relevant information on the situation and dynamics of the development of economic entities, a developed system of analysis of such information. The processes of economic transformations, which are due to both military events and the need for post-war recovery of Ukraine on the one hand, and transformations in the global economy on the other hand, which are due to the path chosen by the world community to reduce the impact of climate change, decarbonisation, changing the structure of energy consumption, etc., determine the need to involve in the process of economic transformations of a wide range of specialists on relevant issues. Ukraine has a very large potential for attracting relevant specialists from the field of audit, which is currently not completely used. The creation of a system of involving relevant specialists in the field of analysis for making appropriate decisions regarding economic transformations at all levels is an urgent need today. Approaches to creating a system of economic analysis through selective analytical surveys of business entities in the region and analysis and generalization of the received information are proposed, as well as by taking part in the development and creation of a general system of information interaction between business entities and regional and local authorities. It is proposed to create a system of interaction aimed at solving the issues of improving the efficiency of the regional economy in general and the economic activity of the region's enterprises in particular. Approaches to mutual understanding and mutual agreement of common goals and tasks between local (regional) authorities and auditors are defined.

Keywords: audit, public finance, economic analysis, economic efficiency, local finance, economic management.

Постановка проблеми. Процеси економічних перетворень, які обумовлені як військовими подіями та необхідності повоєнного відновлення України з одного боку, так і перетвореннями у загальносвітовій економіці, які обумовлені обраним шляхом світовою спільнотою на зменшення впливу кліматичних змін, декарбонізації, зміну структури енергоспоживання тощо, обумовлюють необхідність залучення до процесу економічних перетворень широкого кола фахівців із відповідних питань. Україна має дуже великий потенціал щодо залучення відповідних фахівців із сфери аудиту [1], який наразі повною мірою не використовується. Створення системи залучення відповідних фахівців до сфери аналізу при прийнятті відповідних рішень щодо економічних перетворень на всіх ланках є нагальною потребою сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання економічного аналізу фінансового потенціалу підприємств різних галузей національної економіки досліджувалось багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, такими як: В.Г. Андрійчук, О.В. Ареф'єва, І. Ансофф, Т.В. Барановська, І.А. Бланк, Н.Г. Виговська, О.М. Галенко, П.І. Гайдучкий, Р. Грант, Д.О. Грицишен, М.Я. Дем'яненко та іншими. Питання ролі зовнішнього та внутрішнього аудиту в забезпеченні економічної безпеки держави досліджувалось В. І. Дмитренко та іншими вченими. Проте сучасний етап потребує пошуку нових підходів щодо побудови взаємовідносин із незалежними фахівцями аудиторської галузі для забезпечення вирішення завдань та викликів, які постають в економічній сфері як на рівні підприємств, так і на державному та регіональному рівнях.

Виклад основних результатів дослідження

Відповідно до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [2] аудит фінансової звітності – це аудиторська послуга з перевірки даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності та/або консолідованої фінансової звітності юридичної особи або представництва іноземного суб'єкта господарювання, або іншого суб'єкта, який подає фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність групи, з метою висловлення незалежної думки аудитора про її відповідність в усіх суттєвих аспектах вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності або іншим вимогам.

Проте, діяльність аудиторів та аудиторських фірм не обмежується аудитом фінансової звітності. Законом також визначається, що аудитори та аудиторські фірми надають як такі аудиторські послуги, як аудит, огляд фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності, виконання завдань з іншого надання впевненості та інші професійні послуги, так і досить широкий перелік не аудиторських та супутніх послуг.

На сьогоднішній день основними видами послуг, які надаються аудитором та аудиторськими фірмами є:

1) підтвердження достовірності фінансової звітності суб'єктів господарювання – що є основою і в загалі профілюючою послугою аудиту як професії;

2) операційний аудит об'єктів оподаткування та консультативні послуги щодо питань оподаткування та бухгалтерського обліку, надання допомоги платникам податків у вирішенні спорів з

контролюючими органами – послуги в цій сфері треба визнати найбільш витребуваними аудиторськими послугами з боку суб'єктів господарювання на сьогоднішній день. Якщо інтерес до підтвердження фінансової звітності підтримується та стимулюється встановленою Законом [3] обов'язковістю такого підтвердження, то інтерес до аудиторських послуг в сфері оподаткування слід відзначити як викликаний реальною зацікавленістю суб'єктів господарювання у цих послугах.

Тим часом фактично не витребуваними на українському ринку залишаються послуги в сфері аналізу економічної діяльності підприємств, організації управлінського обліку, створення систем стратегічного обліку тощо. На світових же ринках, як це відмічалось фахівцями аудиторської сфери такі послуги як стратегічний консалтинг, консультування з питань контролю за фінансово-економічною та адміністративною діяльністю підприємства є лідерами консультаційного попиту. При цьому треба було б зробити уточнення, що зазначені види послуг не тільки не витребуються в Україні з боку підприємств, але (за поодинокими винятками) і не пропонуються аудиторами та аудиторськими фірмами.

Вагомою причиною такого становища є відсутність необхідних методичних розробок та напрацювань з питань надання таких послуг для потреб економіки України. Простим рішенням цього питання було б перенесення в Україну здобутків в цій сфері західних фахівців, але на превеликий жаль пряме використання досвіду західних фахівців без його суттєвої переробки та адаптації для українських умов на практиці виявляється або неможливим або недостатньо ефективним. Тому нагальною потребою є розробка та напрацювання методик та підходів до проведення економічно-ефективних (тобто таких, які б приносили реальний економічний результат) аналізу фінансово-економічної діяльності підприємств та організації моніторингу та супроводжуючого консалтингу цієї діяльності, організації управлінського та стратегічного обліку.

Сучасним надважливим етапом економічного та державного реформування в Україні є створення міцної та ефективної системи місцевого самоврядування. Основою системи місцевого самоврядування, повинна стати ефективна система управління регіональною та місцевою економікою. Побудова цієї системи є багатогранною і потребує як проведення великої кількості аналітичних досліджень так і напрацювання практичних підходів, рішень, супроводження та моніторингу процесу створення цієї системи, подальшого аналізу ефективності її функціонування.

Аудитори та фахівці аудиторських фірм, які мають великий досвід роботи з підприємствами, знають та розуміють їх потреби, могли б внести свій вклад та надати допомогу (в тому числі регіональним та місцевим органам влади) у побудові ефективної системи управління економікою на місцевому та регіональному рівні.

Можна виділити декілька блоків економічних питань, які будуть вимагати вирішення при побудові нової системи управління регіональною та місцевою економікою.

1. Економічно ефективне управління безпосередньо підприємствами та організаціями, які належать до комунальної власності та підприємствами і організаціями, які знаходяться у сфері управління регіональних та місцевих органів влади. Ефективне використання бюджетних та цільових коштів.

В ракурсі цього питання хотілося б нагадати те, на чому вже робили наголос відомі фахівці. На відміну від державного фінансового контролю, який виразно спрямовується на виявлення порушень та жорстке покарання за їх допущення, аудит здійснюється, як правило з запобіжними намірами. В умовах необхідності виведення багатьох підприємств із кризового стану набуває вагомості діагностичний, профілактичний та інші види аудиту та аудиторських послуг, що мають запобіжний, превентивний характер. Вже багато років тому наголошувалося на необхідності інкорпорованого вбудовування аудиту в інфраструктуру фінансового контролю, здійснюваного у загальнодержавних масштабах, започаткування діалогу та налагодження взаємодії інститутів незалежного контролю та незалежного аудиту з органами державного та муніципального контролю з метою створення координаційних структур, покликаних вирішувати нагальні питання [4, с. 11].

При цьому слід зазначити, що створення такої гармонійної системи взаємодії, яка б мала на меті вирішення питань підвищення ефективності регіональної економіки в цілому та економічної діяльності підприємств регіону зокрема, не є питанням, яке потребує обов'язкового погодження або вказівки на державному рівні. Таке рішення може бути прийняте і на регіональному та місцевому рівнях за умов досягнення взаємопорозуміння та взаємного погодження спільних цілей та завдань між місцевими (регіональними) органами влади та аудиторами.

Серед іншого, як уявляється, перспективною та корисною могла б стати співпраця між регіональними органами влади та аудиторами (аудиторськими фірмами) з питань складання та аналізу виконання запроваджених Кабінетом Міністрів фінансових планів підприємств, які знаходяться у сфері управління регіональних державних органів.

2. Управління та забезпечення розвитку економіки регіону (міста, і т.д.) в цілому.

Ще на початку регіональної реформи в Україні державні фахівці визначали, що об'єктивна необхідність змін у державній регіональній політиці диктується кардинальними зрушеннями в інституційній структурі економіки України: виробництво двох третин товарів і послуг у половині регіонів забезпечується недержавним сектором економіки, зникли підстави прямого втручання влади в діяльність господарюючих суб'єктів. Джерела зростання потрібно шукати на регіональному та місцевому рівнях, спираючись на територіальні

громади, їх об'єднання, місцеве самоврядування, підприємницькі структури, формуючи для них сприятливі умови вирішення проблем. Процес регіоналізації в Україні має спрямовуватися на створення потенціалу для економічного зростання регіонів, який базується на мобілізації власних ресурсів. Економічне відродження регіонів може відбутися лише шляхом концентрації зусиль бізнесу, управлінської еліти та місцевого самоврядування і не повинно зводитися до автономії регіону від держави [5, с. 3].

Виконання завдань з управління та забезпечення розвитку економіки регіону (міста, і т.д.) в цілому неможливо без отримання релевантної інформації щодо становища та динаміки розвитку суб'єктів господарювання, напрацьованої системи аналізу такої інформації. Фахівці аудиторських фірм могли б сприяти створенню такої системи моніторингу як шляхом вибіркового аналітичного обстеження суб'єктів господарювання регіону та аналізу і узагальнення отриманої інформації так і шляхом прийняття участі у розробці та створенні загальної системи інформаційної взаємодії між суб'єктами господарювання та регіональними та місцевими органами влади.

Актуальною і важливою проблемою, вирішення якої буде сприяти підвищенню якості економічного управління, є розробка та застосування в українських умовах систем індикативного планування та аналізу на макро (регіон, місто) та мікро (підприємство, організація) рівнях.

Слід зазначити, що теоретичні і методичні засади індикативного планування, зокрема обґрунтування системи індикаторів виробничо-господарської діяльності підприємства, індикаторів ефективності органів влади потребують постійного перегляду у зв'язку із динамічними змінами, які відбуваються.

Перспективним але не вирішеним на цей час питанням є побудова бухгалтерії стратегічного типу, яка покликана об'єднати якісні функції бухгалтерського і управлінського обліку та надати можливість системного аналізу відповідності економічного потенціалу підприємства умовам зовнішнього середовища, своєчасного виявлення відхилень. Як уявляється організований належним чином стратегічний облік стане інформаційним забезпеченням проведення аналізу (стратегічного, тактичного, оперативного), результати якого можуть використовуватися на різних рівнях планування: стратегічного бізнес-планування, бюджетування, оперативне планування /3/. Оскільки, як планується, система стратегічного обліку підприємства повинна надавати велику кількість інформації для аналізу та активно взаємодіяти з інформацією зовнішнього макрооточення, то налагоджена система обміну відповідною інформацією могла б бути корисною для прийняття ефективних рішень на рівні економіки регіону.

3. Створення справедливих та економічно ефективних взаємовідношень та розподілень між державним та місцевими (регіональними) бюджетами, створення збалансованої фінансової системи.

Беззаперечно встановлення та регламентування системи міжбюджетних відносин є справою державного рівня і повинно прийматися на рівні наукових досліджень загальнодержавного та міжнародного рівнів. Тим часом також є беззаперечним те, що практично фінансова система держави є багаступінчастою і багаторівневою і включає в себе як окремі фінансові системи регіонів так і в решті решт фінанси суб'єктів господарювання та домогосподарств. І якщо на рівні державних фінансів контроль за становищем фінансів та аналіз відповідних показників здійснюється відповідними державними інституціями, то на рівні суб'єктів господарювання аналіз та контроль за становищем фінансів залишається на цей час в основному справою власників та керівників цих суб'єктів. Так, державні рішення в галузі оподаткування суб'єктів господарювання в непоодиноких випадках призводять до суттєвого погіршення фінансового становища цих суб'єктів, з чого випливає, що ці рішення не завжди були результатом ретельного вивчення фінансового становища в державі на всіх рівнях (рівні фінансів підприємств зокрема). В сучасних умовах керівництво держави проголосило курс на створення партнерських відносин між владою та суб'єктами господарювання, під чим, як уявляється, повинно розумітися і створення збалансованої системи фінансів в Україні, тобто системи, яка буде враховувати інтереси всіх учасників системи на всіх рівнях. Така система повинна стати запорукою стабільності та сталого економічного розвитку в Україні. В сучасних дослідженнях фахівці сутність збалансованості фінансової системи можна вивести із інформаційної бази, яку було запропоновано вітчизняними вченими [6, с. 128].

Розглядаючи наведені вище складові сутності збалансованої фінансової системи можна зробити висновок що велика кількість з них на рівні фінансів суб'єктів господарювання знаходиться у полі зору аудиторів, тому аудитори та фахівці аудиторських фірм у співробітництві з регіональними та місцевими органами влади могли б надати суттєву допомогу у формуванні збалансованою фінансової системи на місцевому та регіональному рівнях та організації системи моніторингу стану фінансів.

Ми розглянули деякі з питань та напрямків, де можуть бути витребувані аналітичні послуги аудиторів та фахівців аудиторських фірм. При налагодженні ж системи взаємодії з регіональними та місцевими органами влади та по мірі інтенсифікації процесу реформування економіки України коло таких питань розшириться.

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що в галузі національної системи незалежного аудиту наявний істотний потенціал, який може бути залучений до сфери прийняття управлінських рішень в економічній сфері на всіх ланках господарства, як в сфері економічно ефективного управління підприємствами та організаціями, так і в сферах управління та забезпечення розвитку економіки регіону, удосконалення системи місцевих та державних фінансів.

Основні складові збалансованої фінансової системи

№	Зміст термінів
1.	Фінанси
1.1	- система економічних відносин, пов'язаних з нагромадженням, розподілом і використанням фондів грошових ресурсів
1.2	- економічні відносини, пов'язані з розподілом, перерозподілом і використанням частини вартості ВВП, національного доходу держави та використанням централізованих, децентралізованих грошових коштів, коштів населення з метою виконання функцій і завдань держави та забезпечення умов розширеного відтворення, стимулювання працюючих, задоволення соціальних та інших потреб суспільства
1.3	- грошові засоби як елемент економічно-господарського обігу
1.4	- сукупність усіх грошових засобів, що знаходяться в розпорядженні підприємства, а також система їх формування, розподілу та використання
2.	Фінансова система
2.1	- сукупність різних сфер фінансових відносин, в процесі яких утворюються і використовуються фонди грошових коштів
2.2	- сукупність урегульованих фінансово-правовими нормами окремих ланок фінансових відносин і фінансових установ, з допомогою яких держава формує, розподіляє і використовує централізовані і децентралізовані грошові фонди
3.	Фінансові системи
3.1	- сукупність фінансових відносин, що існують у рамках даної суспільно-економічної формації, на основі яких утворюються і використовуються відповідні фонди грошових ресурсів
4.	Баланс
4.1	- система операцій взаємопов'язаних показників, які характеризують співвідношення чи рівновагу в явищах або процесах, що періодично змінюються; найбільш узагальнена система науково обґрунтованих економічних показників, що відображають масштаби і темпи господарської діяльності, а ще основні пропореції розвитку народного господарства
4.2	- система взаємопов'язаних показників, що характеризують наявність матеріальних, трудових, фінансових ресурсів та використання їх
4.3	- система показників, що характеризують співвідношення елементів у будь-якому явищі, що постійно змінюється

Бібліографічний список:

1. Інформація про стан аудиторської діяльності у 2020 році. Аудиторська палата України: веб-сайт. URL: https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2021/06/7_Інформація-про-стан-аудит.діяльності-у-2020-році.pdf (дата звернення: 29.01.2024).
2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України № 2258-VIII від 21.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 29.01.2024).
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996-XIV від 16.07.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 29.01.2024).
4. Пилипенко І.І., Шевчук В.О. Національна система аудиту: сприяння розвитку економіки та демократії в Україні. *Аудитор України*. 2003. № 9. С. 11–17.
5. Дьомін О. Політика регіонального розвитку в умовах поглиблення ринкових реформ в Україні. *Економіка України*. 2003. № 6. С. 3–10.
6. Карпінський Б., Герасименко О. Регіональна збалансованість фінансової системи держави. *Регіональна економіка*. 2003. № 1. С. 128–137.
7. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 29.01.2024).

References:

1. Audytorska palata Ukrainy (2021) Informatsiia pro stan audytorskos diialnosti u 2020 rotsi [Information on the audit activity in 2020]. Available at: <https://www.apu.com.ua/>

2. Zakon Ukrainy "Pro audit finansovoi zvitnosti ta audytorsku diialnist" [On audit of financial statements and audit activity] № 2258-VIII vid 21.12.2017. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (accessed January 29, 2024).
3. Zakon Ukrainy "Pro bukhgalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini" [On accounting and financial reporting in Ukraine] № 996-XIV vid 16.07.1999. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (accessed January 29, 2024).
4. Pylypenko I.I., Shevchuk V.O. (2003) Natsionalna systema audytu: spriannia rozvytkovi ekonomiky ta demokratii v Ukraini [The national audit system: promoting the development of the economy and democracy in Ukraine]. *Auditor of Ukraine*, no. 9, pp. 11–17.
5. Domin O. (2003) Polityka rehionalnoho rozvytku v umovakh pohlyblennia rynkovykh reform v Ukraini [Regional development policy in the context of deepening market reforms in Ukraine]. *Economy of Ukraine*, vol. 6, pp. 3–10.
6. Karpynskiy B., Herasymenko O. Rehionalna zbalansovanist finansovoi systemy derzhavy [Regional balance of the financial system of the state]. *Regional economy*, vol. 1, pp. 128–137.
7. Biudzhetni kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (accessed January 29, 2024).